

Владета Јеротић

ПСИХОЛОШКО ДЕЈСТВО ХРИШЋАНСКЕ ЛИТУРГИЈЕ

Православна, хришћанска литургија, служба Божија, богослужење, сажето је представљање вишехиљадугодишњег разговора који човек води са Богом. Литургија је тајна над тајнама, јер је присуство Божије међу људима и стално обнављање разговора човека са Богом. Она је и зато тајна над тајнама јер обухвата свих седам тајни у хришћанској цркви – крштење, миропомазање, исповест, причешће, брак, јелеосвећење и свештенство – које се извршавају (када је то потребно) управо за време литургије. Наше наглашавање литургије као тајне жели да означи две ствари: 1. литургија није обична тајна под којом се подразумева све оно што је обавијено велом непрозирности, што се не може умом сазнати ни докучити, што је свакоме скривено и непознато, нека чаролија или зачараност, већ је литургија таква тајна у којој Бог објављује Себе, кроз Богочовека Исуса Христа, који се открива и који је присутан на свакој литургији, и то најпре у виду свештене молитве обраћања Богу (у олтарском простору) да Бог пошаље Духа Светога ради претварања дарова у тело и крв Христову (епиклеза), а онда и у виду светог причешћа које се прима од верника као „мистичко тело Христово“, и 2. литургија као тајна над тајнама не може се анализирати, психолошки или филозофски, јер су њени садржаји надрационални и надумни, па се може говорити само о психолошком дејству литургије на човека. Какво је ово дејство?

Ако пођемо од чињенице да је човеков душевно-духовни живот састављен из једног рационалног и једног ирационалног дела, изражен на познат начин, као свет мишљења и свет осећања, интуиције, наслућивања, онда није тешко прихватити тежњу сваког човека, изражену као његову могућност, да прихвати све што је тајанствено, и још дубље, све што је свето, што човек трансцендира. Према хришћанском уверењу, доживљај литургије у потпуности задовољава најдубљу потребу сваког човека за тајном, за мистеријом светог – светог као „*mysterium tremendum*“ и „*mysterium fascinans*“ (према

Рудолфу Оту, из његове, код нас преведене књиге *Свето*) – у којој је присутан сам Бог. Отуд сваки човек, било да је он верник, безверник или уздржан у исказима о вери (агностик), под једном битном претпоставком да је отворен према свему новом, да је способан да нешто ново доживи кад присуствује литургији (литургијама), у могућности је да нешто ново заиста и доживи.

Док је неким људима присуствовање литургији првенствено емотиван доживљај естетске природе, при чему овакви људи уживају у црквеном ритуалу, задовољавајући тако чуло вида, као и у слушању свештеничких гласова и црквеног хора, задовољавајући тако и чуло слуха, другим људима потребно је и разумевање симболичких збивања у литургији. Они зато радије слушају божанску литургију светог Јована Златоустог или светог Василија Великог на српском, народном језику, тражећи да и умом, не само срцем, продру дубље у богат и сложен смисао значења литургије.

Неки људи, опет, у току литургије доживљавају својеврсно етичко чишћење себе, спонтано се присећају својих грехова учињених другим људима, вољно или невољно, осећају потребу да се очисте од ових својих слабости и мана, молећи се Невидљивом да им опрости зло које су учинили, обећавајући Богу и себи да ће се поправити. Тако се уверавамо да литургија задовољава и естетску и етичку димензију људског бића.

А шта треба рећи за религиозну димензију литургије и за доживљај дубоко религиозних људи? Под религиозним доживљајем разумемо сваки онај наш доживљај који је испуњен религијским садржајем. Он се може јавити човеку при читању књига религијске садржине (Библије, на пример), када он стоји пред неком сликом испуњен дивљењем (Рембрантовом, на пример), док је религиозни доживљај можда најприроднији када човек присуствује литургији. За ове људе је литургија не само понављање целокупног Богочовечанског домостроја спасења, према речима средњовековног светитеља Теодора Студита, већ и пут ка бистрини душе и преображењу свога бића. Присуствовање литургији није само акт изолованог и себичног спасавања себе као појединца. Литургија је саборни доживљај, богочовечанска саборност, она се тиче свег народа окупљеног у цркви, али и оног који није могао или није хтео да дође у цркву. Молитве које свештеници непрестано изговарају у току литургије, а на које хор, који представља народ, одговара, односе се на све људе, живе и умрле, на светитеље и молитвенике, на велике и на мале грешнике, као и на вернике других хришћанских цркава, вапајем Богу за њиховим сједињењем. Света проскомидија, јектенија за покојне, освећење Дарова – све је то увод и припрема за врхунски доживљај литургије – Свето Причешће, принесено „за све и сва“.

Религиозна матрица човека, религиозни архетип у њему, испуњава се (или се не испуњава) од детињства у породици, затим у школи, а потом, све више, личном иницијативом, религијским садржајима који потичу од вероисповедања народа у коме је индивидуа рођена. Конкретно, у српском наро-

ду ово значи да је, најпре, на родитељима и школи да припреме своје дете поучавајући га основним истинама православне вере и тако га припреме да у себе унесе или, тачније, да у себи оживи, непроцењиво богатство религиозног доживљаја које ће искусити слушајући црквену и духовну музику.

О благотворном, превентивном и терапеутском дејству које има православно појање за време литургије на оне који певају, као и на вернике у цркви који на различите начине активно суделују у Божијој служби, лепо пише један од великих православних теолога у нашем веку, румунски теолог Димитрије Станилоје: „Појање заслађује речи молитве и слављења верних, као и срца оних који их изговарају... Тако, дакле, расте задовољство или радост према испрошеном или примљеном дару као и љубав према лицу чије се име изговара певајући... Онај који пева буди у себи посебне осећаје према оном о чему пева, односно појање га ставља у савршени однос, цело његово биће, са оним о чему пева“.

Сувишно је говорити да се сложен психолошки доживљај који је прожет духовношћу за време литургије богати на сличан начин и човековим слушањем духовне музике.

Верујем да најтачније изражавам саму бит православне свете литургије када поновим речи светог Атанасија Великог из 4. века: „Бог постаје човек да би човека начинио Богом“.

САЖЕТАК

Литургија као тајна над тајнама не може се анализирати већ се може говорити само о њеном психолошком дејству. Литургија задовољава естетску, етичку и религиозну димензију људског бића. Слушањем духовне музике обогаћује се сложен психолошки доживљај за време трајања литургије.